

НА ДОПОМОГУ ВИКЛАДАЧЕВІ ІСТОРІЇ

Андрій ГРУБІНКО

доктор історичних наук, професор,
професор кафедри теорії та історії держави і права,
Західноукраїнський національний університет
(Тернопіль, Україна), gav_tnpu@yahoo.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4856-5831>

Наталія БУГЛАЙ

докторка історичних наук, доцентка,
професорка кафедри історії,
Миколаївський національний університет ім. В.О.Сухомлинського
(Миколаїв, Україна), buglay@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0674-4313>

Історичний шлях українсько-британських відносин (до 30-річчя стратегічного партнерства)

DOI: <https://doi.org/10.15407/uhj2022.01.206>

УДК: 94(477+420):327

Анотація. **Мета статті** – представити результати дослідження історії становлення і розвитку українсько-британських міждержавних відносин в контексті відзначення тридцятої річниці їх офіційного започаткування. **Методологію дослідження** сформуливали принципи історизму, системності, загальнонаукові методи логіки, компаративного аналізу, спеціально-історичні методи (історіографічного аналізу, історико-системний, хронології, історико-генетичний, ретроспективного аналізу, порівняльно-історичний). **Наукова новизна роботи** полягає в дослідженні історичних передумов, процесу становлення і розвитку міждержавних відносин України й Великобританії. Враховано умови змінюваного міжнародного середовища та внутрішні чинники розвитку обох держав, динаміку відносин України з ЄС і НАТО. Окремо проаналізовано здобутки в політичній, безпековій, економічній та гуманітарній сферах міждержавного співробітництва. Показано зміни в політиці британського уряду щодо України з 2014 р. – початку російської воєнної агресії проти України. Прослідковано визначальні тенденції сучасного етапу міждержавних стосунків в контексті російсько-українського воєнно-політичного конфлікту. **Висновки.** Відносини України й Великобританії відображають непростий шлях становлення нашої держави як повноправного суб'єкта міжнародних відносин. Формування міждержавних стосунків включало періоди подолання упередженого ставлення британського політикуму і громадськості до України, налагодження конструктивної співпраці на різних рівнях, глибоку кризу довіри на початку 2000-х рр. та відновлення діалогу, становлення стратегічного партнерства з ознаками військово-політичного союзу. Центральними елементами останнього є широка й досі небувала політична підтримка України керівництвом Великобританії на міжнародному рівні, комплексна допомога британського уряду Збройним силам України в умовах російської агресії, формування нових форматів міжнародної коаліції партнерів України. Великобританія є одним з архітекторів відносин України з Європейським Союзом і НАТО. Послідовна, але поміркована та прагматична підтримка наближення України до ЄС відповідала традиційній

британській моделі євроінтеграції. Хоча Великобританія вийшла з Євросоюзу, її керівництво поділяє прагнення України до участі в євроінтеграції і підтримує її у цьому процесі. Схожа ситуація з відносинами України з НАТО. Однак у військово-політичному вимірі Лондон запропонував більш дієвий підхід, запровадивши активну співпрацю з Києвом на рівні окремих програм та інших форматів оборонної кооперації із залученням третіх країн. Перспективним є анонсований альянс України, Польщі, Великобританії, який може стати складовою важливого для безпеки України Балто-Чорногорського об'єднання. Варто цінити й розвивати високий рівень партнерських стосунків із Великобританією, адже таких союзників в Україні небагато.

Ключові слова: Україна, Великобританія, українсько-британські відносини, ЄС, євроінтеграція, США, НАТО, Росія.

Ніщо так не зближує народи і держави, як спільна зовнішня загроза, тим більше цивілізаційна. З упевненістю це можна стверджувати про сучасні відносини України і Великобританії. Обидві країни, які знаходяться на протилежних географічних флангах Європи і мають цілком відмінний історичний, державотворчий та соціокультурний досвід, тісно поєднує спільна турбота про сьогодення та майбутнє сучасної Європи з притаманним їй демократичним устроєм, пошануванням прав людини і верховенством права, недоторканістю державних кордонів і повагою до державного суверенітету, яка піддається системному наступу тоталітарної імперської сили у вигляді путінської Росії. Майбутнє демократичної Європи в її широкому форматі залежить від збереження державності України як її невід'ємного елемента і суб'єкта, що як видається однією з перших остаточно усвідомила політична еліта Великобританії.

Досвід розвитку відносин між двома державами, які офіційно сягають усього трьох десятиліть (від визнання Великобританією незалежності України 31 грудня 1991 р. і встановлення дипломатичних відносин 10 січня 1992 р.) можна віднести до хрестоматійних прикладів проходження сторонами складного шляху подолання історичних упереджень, стереотипів, тривалого взаємопізнання, побудови справді стратегічних відносин із перспективами військово-політичного союзу, що вельми актуальний для дослідження з огляду на сучасність українського державотворення і системи міжнародних відносин.

Історія становлення українсько-британських відносин ще на початку 1990-х рр. привернула інтерес ряду українських та зарубіжних дослідників. Відповідна література представлена різними за стилістикою і глибиною розгляду проблеми працями здебільшого українських фахівців. Тривалий час вона мала інформативно-публіцистичний характер і лише на початку 2000-х рр. з'явилися перші класичні наукові публікації (статті М. Білоусова¹, В. Дударьова², П. Ігнат'єва³, С. Савіна⁴, І. Храбана⁵). Не забарилися публікації монографічного характеру та дисертації. У працях Н. Яковенко⁶ і В. Крушинського⁷ з проблем зовнішньої політики Великобританії окремі підрозділи

¹ Білоусов М. Дипломатичне представництво України у Великій Британії: перші кроки (1992–1994 рр.) // Науковий вісник Дипломатичної академії України. – Вип. 4. – К., 2000. – С. 32–46.

² Дударьов В. Великобританія і Україна у вимірах сучасності // Дослідження світової політики. – Вип. 19. – К., 2001. – С. 73–82.

³ Ігнат'єв П. Українсько-британські відносини у 90-ті роки: політичний та економічний аспекти // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка: Міжнародні відносини. – Вип. 19. – К., 2001. – С. 65–70.

⁴ Савін С. Становлення українсько-британських політичних відносин (1991–2000) // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. – Вип. 14. – К., 2005. – С. 101–115.

⁵ Храбан І. Україна та Великобританія: інтереси збігаються // Трибуна. – 2003. – № 11/12. – С. 33–35.

⁶ Яковенко Н. Великобританія в сучасній системі міжнародних відносин: заявка на європейське лідерство. – К., 2003. – 227 с.

⁷ Крушинський В. Британська Європа чи Європейська Британія: Великобританія в європейських інтеграційних процесах. – К., 2003. – 214 с.

відведено аналізу першого десятиліття українсько-британських міждержавних відносин. Незадовго побачили світ перша монографія з історії українсько-британських відносин періоду 1991–2004 рр. А.Грубінка⁸, дисертаційні дослідження Г.Гончарова⁹ та А.Грубінка¹⁰. Розширення верхньої хронологічної межі дослідження вказаної проблематики помітні в роботах А.Грубінка¹¹, В.Соколової¹², І.Черінька¹³. Внесок закордонних дослідників в історіографію українсько-британських відносин в нових історичних умовах є незначним, а їх висвітлення здійснено переважно в контексті загального аналізу відносин України з країнами Заходу¹⁴.

Отож відзначаємо наявність інтересу насамперед українських дослідників до історії українсько-британських відносин на її ранніх етапах становлення, пік якого припав на середину 2000-х рр. Водночас фактично недослідженим залишається період після «Революції гідності» 2014 р., проблематика впливу брексіту та російсько-українського конфлікту на міждержавні відносини. У зв'язку з динамічними геополітичним пертурбаціями сьогодення потребує переосмислення весь історичний досвід розбудови міждержавних відносин України й Великобританії.

Дослідження новітнього етапу історії українсько-британських відносин потребує врахування попереднього історичного досвіду контактів між двома країнами і народами. Витоки двосторонніх зв'язків на рівні політичних еліт простежуємо вже у період раннього середньовіччя. Становлення контактів між Британією та Київською Руссю відбувалося через Скандинавію і Візантію¹⁵. У X–XIII ст. вони підтримувалися переважно через династичні зв'язки правителів. Зокрема дружиною князя Володимира Мономаха і Великою княгинею київською була донька останнього англосаксонського короля Гаральда Гіта. Розвивалася міждержавна торгівельна співпраця.

У період нового часу ряд відомих постатей з України навчалися у британських університетах. Ідеться, зокрема, про державного діяча і дипломата часів повстання Б.Хмельницького Ю.Немирича, який проходив студії в Кембриджі, Оксфорді, та одного з основоположників юридичної науки й освіти Російської імперії, уродженця Ніжина С.Десницького, котрий вивчав право та економіку в університеті Глазго. Англійські урядові кола цікавилися козаками як можливими союзниками в конфлікті з європейськими католицькими державами. Газета «Бріф рілейшн» 16 жовтня 1649 р., описуючи облогу Збаража та битву під Зборовом, подала повний текст Зборівського договору, який ще кілька століть залишався невідомим на українських землях. За деякими даними мав місце факт листування лідерів революційних рухів О.Кромвеля і Б.Хмельницького, які намагалися встановити дипломатичні зв'язки¹⁶. У Британії пильно стежили за розвитком подій в Україні у часи гетьмана І.Мазепи, а її політична верхівка підтримувала зв'язки з П.Орликом та його оточенням. Помітне розрізнення в свідомості британської еліти українців («козаків») та

⁸ Грубінко А. Українсько-британські відносини 1991–2004. – Тернопіль, 2005. – 336 с.

⁹ Гончаров Г.В. Розвиток міждержавних відносин між Україною і Великою Британією у 1991–2005 рр.: Дис. ... канд. іст. наук. – Х., 2006. – 239 с.

¹⁰ Грубінко А.В. Українсько-британські відносини у 1991–2004 рр. (політичне та військове співробітництво): Дис. ... канд. іст. наук. – Тернопіль, 2006. – 216 с.

¹¹ Грубінко А.В. Участь Великобританії у процесі становлення і розвитку Спільної зовнішньої політики і політики безпеки Європейського Союзу (1990–2016 рр.): Дис. ... д-ра іст. наук. – К., 2018. – 549 с.

¹² Соколова В. Британо-українські відносини: еволюція та перспективи // European political and law discourse. – 2017. – Vol.4. – Issue 6. – P.45–52.

¹³ Черінько І. Українсько-британські відносини: історія та сучасність // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень. – Вип.43. – К., 2009. – С.313–321.

¹⁴ Kuzio T. Britain Awakens to Ukraine: Europe's New «Strategic Pivot» // The Ukrainian Review. – 1996. – №1. – Vol.43. – P.18–20; *Idem*. Britain sees Ukraine as Europe's new strategic front // The Ukrainian Weekly. – 1996. – April 28. – №17. – Vol.LXIV. – P.25–31; Alexandrova O. Ukraine and Western Europe // Ukraine in the World: Studies in the International Relations and Security Structure of a Newly Independent State. – Cambridge, 1998. – P.145–170; Сміт Р. Дипломатичним відносинам між Україною і Великобританією десять років // Британські обрії. – 2002. – №1. – С.8–9.

¹⁵ Литвин В. Реальний фундамент для подальшого поступу: З історії українсько-британських відносин // Голос України. – 2003. – 26 квітня. – С.2.

¹⁶ Бондаренко К. Чи був діалог двох титанів історії. – 19 серпня 2007 [Електронний ресурс]: <https://joanerges.livejournal.com/1128411.html>

росіян («московитів»). Як зазначав англійський дипломат Ч.Вітворт у 1710 р. про Запорізьку Січ, «ця країна дуже добре впорядкована. Багатства козаків викликають заздрість правління московитів»¹⁷.

Різнопланові контакти українського і британського соціокультурних середовищ привнесло наступне ХІХ ст. У 1816 р. в Лондоні видано збірник «Російський трубадур, або Збірка українських та інших національних мелодій», яка стала першою у позаслов'янському світі словесно-нотною публікацією українських пісень¹⁸. Окрема трагічна сторінка у спільній історії двох народів – Кримська війна 1853–1856 рр., у ході якої загинули до 25 тис. британців. Із тих часів в англійську мову ввійшли такі слова, як «балаклава», «кардиган». Водночас саме в ХІХ ст. англійські підприємці розпочали інвестувати у промисловість і торгівлю збіжжям. Згадаємо Дж.Г'юза, на честь якого було назване робітниче селище Юзівка (Донецьк). На кінець 1890-х рр. відкрито консульства Великобританії в Одесі, Києві, Севастополі.

У роки Першої світової війни Україна опинилася у центрі уваги провідних держав. Після Лютневої революції в Росії 1917 р. англійці звернули увагу на визвольний рух в Україні. До більшовицького перевороту британський уряд практично не проявляв активності, оскільки дотримувався політики, яка розглядала національне самовизначення народів як внутрішню справу Росії. Лише після приходу до влади більшовиків британці активізували відносини з УНР. 5 січня 1918 р. уряд Великобританії де-факто визнав уряд УНР. У 1919–1921 рр. в Лондоні діяла дипломатична місія УНР. Однак після підписання Брест-Литовського договору відносини з Україною було розірвано, адже британські урядові кола розглядали українську державність як німецьку ідею¹⁹. Водночас прем'єр-міністр Д. Ллойд Джордж, прагнучи уникнути посилення Польщі та через неї французького впливу в Європі, підтримував права українців Східної Галичини під час українсько-польської війни 1918–1919 рр. «Нота Керзона», схвалена на Паризькій мирній конференції, заперечувала анексію Східної Галичини й Волині Польщею. Однак у березні 1923 р., після відставки Д. Ллойд Джорджа, Рада послів держав Антанті все ж передала Східну Галичину до складу II Речіпосполитої.

Наддніпряньська Україна не переставала бути учасником міжнародних відносин до 1924 р. В умовах політичної підзвітності Москві українсько-британські контакти розвивалися в економічному руслі. Укладено договір про створення Англо-українського комерційного банку та Британської асоціації торгівлі з Україною. Однак спроби розвитку автономних контактів із закордонними партнерами були недовзі підпорядковані центральній владі СРСР.

Окрему роль в українсько-британських контактах відіграє українська діаспора Великобританії. До Другої світової війни там проживало лише кілька сотень українців, які оселилися дорогою до Північної Америки. Переважна їх більшість мешкала в Манчестері. Тому Британія в міжвоєнний період не стала помітним центром активності українців. Однак тут у свій час перебували представники урядових структур УНР, довірена особа П.Скоропадського. У 1931–1939 рр. в Лондоні діяло Українське бюро²⁰. Після Другої світової війни відбулося поповнення української еміграції за рахунок діячів націоналістичного підпілля та інтернованих вояків дивізії «Галичина». Засновано Союз українців Британії (з 1946 р.), Організацію українців Британії (з 1949 р.).

Особливий інтерес до українського питання проявився напередодні й під час Другої світової війни²¹. На підставі закону від 1 лютого 1944 р. до Конституції СРСР було введено ст.18а, яка передбачала право кожної республіки вступати у зв'язки з іншими державами. Уряд Великобританії першим порушив питання про встановлення

¹⁷ Світ про Україну та українців / Упор. В.Кирилич. – К., 2016. – С.100.

¹⁸ *Тюбенко Ю.А.* Місце і роль прообразу України в англомовному рецептивно-інтерпретативному дискурсі української літератури // Одеський лінгвістичний вісник. – 2015. – №5. – С.159.

¹⁹ *Покровська І., Хорошилова Ю.* Місія, приречена на невдачу: українсько-британські відносини за часів правління гетьмана Скоропадського та Директорії // Політика і час. – 1995. – №5. – С.77.

²⁰ *Троцинський В.П., Шевченко А.А.* Українці в світі. Серія «Україна крізь віки». – Т.15. – К., 1999. – С.148.

²¹ *Камінський Є., Троцинський В.* Українське питання в англо-американських архівних документах (1938–1951 рр.) // Всесвіт. – 1993. – №9/10. – С.144–159.

дипломатичних зв'язків з УРСР, контакти з якою розглядалися як додаткове джерело інформації з СРСР. В умовах «холодної війни» уряди США й Великобританії неофіційно розглядали варіанти альтернативних форм устрою СРСР, насамперед «національної Української держави»²². Утім їхні наміри не мали шансів на реалізацію.

У 1940–1980-х рр. українсько-британську співпрацю намагалася здійснювати українська діаспора, яка на кінець 1940-х рр. становила вже близько 39 тис. осіб²³. Однак вона все ж мала обмежені можливості. Досі найбільш впливовим і знаним представником українства Великобританії залишається британський політик, перший в історії депутат-українець парламенту, Ради Європи та радник М.Тетчер, а також бізнесмен і меценат, уродженець Івано-Франківщини С.Терлецький (1927–2006 рр.). Внесок цього британського державного діяча та українського патріота в репрезентацію України у Великобританії та Європі загалом досі чекає на детальне історичне дослідження.

Отже відзначаємо загальну несистемність, спорадичність історичних проявів українсько-британських контактів, зумовлені насамперед тривалою бездержавною історією України, відсутністю політично активної української діаспори, елітарністю інформаційного контенту, коли Україною та її суспільним життям ґрунтовно цікавилися хіба що вузьке коло політиків, дипломатів, розвідників. У результаті спостерігалася незначна обізнаність широкої громадськості країни з проблематикою України, яку традиційно сприймали частиною Росії або СРСР.

Домінування такого стереотипного мислення і прагнення зберегти усталені підходи до східноєвропейської політики періоду «холодної війни» спостерігалися серед верхівки британського політикуму наприкінці 1980 – на початку 1990-х рр. Прем'єр-міністр Великобританії М.Тетчер, виступаючи в Києві з трибуни Верховної Ради УРСР 9 червня 1990 р., на заклик депутатів встановити дипломатичні відносини між обома країнами саркастично заявила, що «посольства передбачені лише для країн, які мають державну незалежність. [...] У Великобританії немає посольства в Каліфорнії, Квебеку або штатах Австралії»²⁴. До останнього підтримуючи цілісність СРСР, британське керівництво не розглядало можливість співпраці з Україною, проголошення державності якої трактувалося як імовірна загроза міжнародній безпеці внаслідок насамперед наявності ядерної зброї.

Офіційне визнання незалежності України Великобританією відбулося 31 грудня 1991 р., тобто після відставки 25 грудня президента СРСР М.Горбачова. Водночас Великобританія стала першою державою Європейських Співтовариств, яка визнала незалежність України. Новий уряд країни на чолі з Дж.Мейджором проявив більшу завбачливість і політичне чуття, ніж попередній, відкривши генеральне консульство в Києві ще в листопаді 1991 р. Головною передумовою розвитку міждержавних українсько-британських відносин стала відсутність територіальних претензій, міжнаціональної ворожнечі та історичних образ.

У першій половині 1990-х рр. спостерігалася стримане ставлення британського керівництва до України як імовірного партнера, що було характерно загалом для ставлення Заходу до пострадянських держав. Ядерне роззброєння, російсько-українські територіальні суперечності (кримська проблема), неготовність сприймати Україну поза контекстом російського чинника визначали підвалини двосторонніх відносин. У повідомленні посольства України у Великобританії для МЗС України у грудні 1993 р. зазначалося: «За історичною інерцією в Лондоні продовжують розглядати Росію як свого основного партнера на Сході»²⁵. Лондон погодився надати

²² Там само. – С.150.

²³ Щигельська Г.О. Союз українців у Великій Британії: етапи становлення, організація та діяльність (1945–1949 рр.): Автореф. дис. ... канд. іст. наук. – Чернівці, 2006. – С.10.

²⁴ Margaret Thatcher. Speech to Ukrainian Supreme Soviet. Kiev. 1990 Jun 19 / Margaret Thatcher Foundation. Thatcher Archive. [Електронний ресурс]: <http://www.margaretthatcher.org/document/108116>

²⁵ Про політику Великої Британії щодо України та з основних міжнародних питань (політичний лист). Грудень 1993 року // Відділ державного архіву МЗС України. – Ф. №3У. – Спр.110. – Арк.3.

гарантії безпеки українській стороні згідно з меморандумом від 5 грудня 1994 р., хоча, як сам прямо зазначав, вони мали суто формальне значення²⁶.

Водночас реальність утвердження України на міжнародній арені та проблеми внутрішньополітичного життя Росії затребували більш динамічну й варіативну політику у Східній Європі. Україна сприймалася як «потенційно економічно розвинена середнього розміру європейська держава, яка вже зараз відіграє помітну політичну роль у світі»²⁷. На думку Р.Волчука, саме внаслідок відмови від ядерної зброї, а також з огляду на ряд міжнародних обставин Україна ввійшла до стратегічних планів Заходу²⁸. Як наслідок, у квітні 1996 р. нашу країну вперше відвідав прем'єр-міністр Великобританії Дж.Мейджор. Серед актуальних питань відносин України з європейськими партнерами залишалось закриття ЧАЕС. Британська сторона стала одним з основних донорів проекту.

Після зміни влади у травні 1997 р. внаслідок перемоги на загальних виборах лейбористів, позиція Лондона щодо європейських перспектив України не зазнала радикальних змін та проявляла ознаки амбівалентності. Наприклад, у відповідь на пропозицію МЗС України щодо можливості надання Україні асоційованого статусу, яка надійшла до Ради ЄС під час головування Великобританії в першій половині 1998 р., глава Форін-офіс Р.Кук відповів, що асоційований статус на даному етапі був би «надто далекоглядним кроком»²⁹. Водночас британська сторона підтримала ідею створення зони вільної торгівлі між ЄС та Україною, її вступ до СОТ за умови реформування економіки і правової системи. За підтримки Британії на саміті ЄС в Ніцці 11–12 грудня 2000 р. Україну включили до переліку країн, вступ яких до об'єднання в перспективі було визнано бажаним.

Висхідна у британсько-українських відносинах тривала недовго. Політичні взаємини між партнерами визначали розходження в баченні проблем розвитку України та змін її зовнішньої політики. Вбивство журналіста Г.Гонгадзе у вересні 2000 р., подальший скандал щодо продажу української зброї до Іраку, утиски політичної опозиції на фоні традиційних проблем розвитку держави зумовили падіння іміджу тодішнього керівництва України. Енергетична залежність від російських енергоносіїв, експансія російських капіталів визначили зміну «багатокеторної» зовнішньої політики Києва в бік Москви. Такі обставини полегшили для ЄС обґрунтування нової східноєвропейської політики без перспектив членства України. На чергове звернення української влади у вересні 2002 р. британська сторона вказала на «втому від розширення» й неготовність об'єднання прийняти рішення про асоціацію України³⁰. Британсько-шведська ініціатива «політики сусідства» ЄС 2003 р. на певний час законсервувала інтеграційні перспективи України.

Загалом Україна цікавила британське керівництво насамперед як елемент зони стабільності на східних кордонах ЄС, «буфер» проти руху нелегальних мігрантів. Британська ініціатива 2003 р. щодо створення зони їх тимчасового утримання на території України як механізму стримування міграційного потоку до Європи (ініціатива не була підтримана на рівні ЄС) засвідчила суто прагматичне завдання підтримки європейських устремлінь нашої держави з боку Лондона.

Не сприяв розвитку українсько-британських відносин і фактор британсько-російських відносин, які на початку 2000-х рр. перебували на етапі надзвичайного підйому. Лондон частково пожертвував своїми інтересами у Східній Європі на угоду

²⁶ З щоденника С.В.Комісаренка. Про семінар на тему: «Центральна Європа – нова система безпеки». 19 травня 1994 р. // Там само. – Ф. Основний. – Спр.7318. – Арк.55–56.

²⁷ Звіт про роботу Посольства України у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії з 15 вересня 1992 р. по 15 лютого 1993 р. // Там само. – Оп.023. – Спр.2. – Арк.3–4.

²⁸ Wolczuk R. Ukraine's Foreign and Security Policy 1991–2000. – London and New York, 2003. – P.105.

²⁹ З щоденника Б.І.Тарасюка. Запис бесіди з Міністром закордонних справ Великої Британії Робіном Куком. 9 червня 1998 р. // Відділ державного архіву МЗС України. – Ф. Основний. – Спр.9559. – Арк.11.

³⁰ Лист радника-посланника Посольства України у Сполученому Королівстві Великої Британії і Північній Ірландії І.Прокопчука державному секретареві Міністерства закордонних справ України з питань європейської інтеграції О.Чалому. №6124/3-110/1-116 від 27.09.2002 р. // Там само. – Ф.8. – Оп.107. – Спр.230. – Арк.163.

Москві та пішов на компроміс із партнерами по ЄС (Парижем і Берліном), які в умовах найбільшої в історії об'єднання хвилі розширення не бажали обтяжувати себе додатковими зобов'язаннями щодо пострадянських держав, прагнучи розвивати дружні відносини з Російською Федерацією.

Перспективи розвитку взаємин України з країнами Заходу було фактично поставлено у залежність від рівня проведення й результатів президентських виборів 2004 р., котрі визначалися міжнародною спільнотою як випробування української демократії. Напередодні першого туру виборів 31 жовтня 2004 р. «The Guardian» назвала відкриті намагання Росії вплинути на результат продовженням «холодної війни»³¹. Надто промовисті назви статей у провідній британській пресі того часу, як-от «Українські вибори розділяють Європу та Росію» («The Financial Times»), «Де “холодна війна” ніколи не закінчується», «Путін застерігає Захід від ізоляції Росії», «Боротьба України за ідентичність з часу розпаду Радянського Союзу» («The Guardian»), «Небезпечна гра Москви в українську рулетку» («The Independent»), «Ці президентські вибори також можуть змінити світ» («The Economist») з погляду сьогодення значною мірою стали пророчими. Шляхом невизнання результатів виборів у другому турі західні уряди й міжнародні структури підтримали прагнення громадськості України до зміни режиму. За підсумками повторного другого туру 26 грудня 2004 р. ЄС і держави-члени визнали вибори такими, що відбулися та наблизили Україну до демократії.

Під впливом подій 2004 р. спостерігалися значні зміни у сприйнятті України серед британської громадськості. Згідно з даними соціологічних досліджень, проведених на замовлення Європейської комісії у 2005 р., 45% британців підтримували вступ України до ЄС (35% – проти), що стало одним із найвищих показників в Західній Європі і збіглося з середнім показником по ЄС³². Позитивним фактором для України став консенсус британських політичних еліт щодо перспектив її європейської інтеграції. У березні 2008 р. оприлюднено заяву, в якій представники трьох провідних парламентських політичних партій (лейбористи, консерватори, ліберальні демократи) підтримали прагнення України до членства в ЄС, укладення угоди про асоціацію³³. Утім, ані Великобританія, ані ЄС загалом не зуміли гарантувати Україні прориву на європейському напрямі зовнішньої політики. Вступ до СОТ у 2008 р. і визнання перспективи угоди про асоціацію, певне розширення галузевої співпраці між Україною та ЄС загалом стали слабким бонусом для хиткої постреволюційної демократії у країні. Не краще становище було і у сфері безпеки. Американсько-британська ініціатива з надання Україні плану дій щодо членства в НАТО на Бухарестському саміті організації 2–4 квітня 2008 р. зазнала фіаско внаслідок позиції Німеччини і Франції.

Символічно, що саме в той час керівництво Росії на чолі з В.Путіним розпочало розгортання агресивної міжнародної політики, спрямованої на ревізію поточної системи безпеки. Якщо серед політичних еліт континентальної Європи Москві шляхом налагодження системи підкупу, політичного тиску і шантажу, агентурного впливу, інформаційної війни вдалося закріпити свій вплив і встановити необхідний рівень лояльності, то у відносинах із Великобританією виникли великі проблеми, що проявилися в ряді конфліктів, спричинених шпигунськими скандалами, убивствами, замахами на життя неугодних Кремлю розвідників-утікачів, переслідуваннями бізнесменів і громадських активістів, потоками дезінформації й навіть фактами російського впливу на результати кампанії щодо виходу Великобританії з ЄС. Загострення британсько-російських відносин сприяло посиленню уваги британських політичних кіл до України.

Провісником розгортання воєнної агресії Росії проти України стала збройна інтервенція Москви у Грузію серпня 2008 р. Британське керівництво та аналітики були

³¹ Where the cold war never died // The Guardian. – 2004. – Oct.28. – P.3.

³² Естонці і греки дуже хочуть бачити Україну в ЄС, французи й італійці – наполовину // Українська правда. – 2005. – 21 липня. [Електронний ресурс]: <https://www.pravda.com.ua/news/2005/07/21/3011867/>

³³ Прес-реліз МЗС України. 11 березня 2008 р. [Електронний ресурс]: www.mfa.gov.ua/mfa/ua/news/detail/11392.htm

одноставними щодо значного впливу подій на Кавказі на весь регіон Східної Європи. Вже тоді лунали попередження про те, що наступним об'єктом загарбницької політики Кремля може стати проросійський Крим і зрештою вся Україна³⁴.

Однак Європейський Союз так і не спромігся надати Україні реальну стратегію поглибленого співробітництва, а надії на «перезавантаження» стосунків із Росією на певний час опанували уми західних політиків. При цьому у самому об'єднанні виник розкол щодо фундаментального питання про право на членство України. Її внутрішня нестабільність внаслідок взаємопоборювання провладних політичних лідерів і партій послугувала приводом для ЄС відкласти укладення угоди про асоціацію. Вона ж стала формальною причиною рішення згаданого Бухарестського саміту НАТО 2–4 квітня 2008 р.

Антидемократичні тенденції у внутрішній політиці адміністрації президента В.Януковича, зрештою його відмова підписувати угоду про асоціацію на Вільнюському саміті ЄС 27 листопада 2013 р. мали негативний, але короткостроковий вплив на динаміку двосторонніх українсько-британських контактів. Керівництво країни під час подій «Революції гідності» в листопаді 2013 – лютому 2014 рр. підтримало європейський вибір українського народу й закликала уряд України відновити курс на європейську інтеграцію. Зрештою постать Д.Кемерона як британського прем'єр-міністра запам'ятовується в Україні не лише початком брексіту, але й підписом під угодою про асоціацію між нашою країною та ЄС. Великобританія виконала проголошені нею завдання максимально можливої інтеграції України в об'єднання, діючи за принципом «розширення замість поглиблення».

Нової динаміки сучасній історії українсько-британських відносин надали два головних чинники – російська агресія проти України та брексіт.

У постбіполярний період західні держави і міжнародні структури зробили ряд стратегічних прорахунків, зокрема, знехтували важливими для геополітики просторами Східної Європи. Це невдовзі призвело до реінкарнації одного з головних полюсів геополітичного протистояння в Європі, спричинених імперськими загарбницькими амбіціями Росії. США і Західна Європа фактично віддали їй на відкуп простори традиційного геополітичного впливу (окрім Балтії) за умови демократичного реформування, якого не відбулося. Західні держави та інституції проявили політичну короткозорість. Грузинський прецедент 2008 р. нічого не навчив Європу та США, котрі в 2014 р. виявилися неготовими до нового воєнного конфлікту.

Із перших днів захоплення російськими військами Криму Великобританія підтримала територіальну цілісність України, засудила дії Росії і схвалила ініціативу про її виключення з ряду міжнародних організацій, зокрема «Великої вісімки». Офіційний Лондон виступив одним з ініціаторів санкцій ЄС проти Росії та надання фінансової і військово-технічної допомоги Україні. Серед практичних заходів допомоги Україні – виділення 1 млн фунтів стерлінгів для укомплектування нелетальних військових засобів (наметів, обладнання для обігріву та ін.), броньованих бойових машин. Започатковано роботу британських військових інструкторів для тренування українських підрозділів. Наприкінці 2015 р. Лондон виділив 1,5 млн фунтів стерлінгів на підтримку підприємництва переселенців з Донбасу й таку ж суму для Міжнародного комітету Червоного хреста як гуманітарну допомогу³⁵. Загалом Великобританія у 2014–2019 рр. посідала 45-те місце з усіх країн, котрі надали допомогу Україні (після США, Канади, Польщі, Литви та ін.).

Водночас варто враховувати, що у британській зовнішній політиці спостерігалися певні елементи політики подвійних стандартів. Наприклад, комітет із контролю за експортом зброї палати громад у липні 2014 р. оприлюднив інформацію про чинність 251 ліцензії на експорт до Росії відповідних товарів на загальну суму 225 млн дол. і

³⁴ Kuzio T. Strident, Ambiguous and Duplicitous Ukraine and the 2008 Russia-Georgia War // The Journal of Post-Soviet Democratization. – 2009. – №17(4). – P.209.

³⁵ Британія виділяє майже 1,4 млн євро на підтримку української армії // Європейська правда. – 2015. – 19 листопада. [Електронний ресурс]: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2015/11/19/7041026/>

лише 31 ліцензія була призупинена³⁶. У 2014 та 2019 рр. під час виборчої кампанії достоянням гласності стали відомості про факти фінансування Консервативної партії британськими фірмами з російським капіталом та про безпосередніх спонсорів із числа колишніх співробітників ФСБ, пов'язаних із Кремлем. Незважаючи на напружені політичні відносини між країнами, зберігався значний російський вплив у суспільно-політичних колах і серед бізнес-еліти Великобританії.

Вихід Британії з ЄС послабив позиції України у процесі євроінтеграції та посилив проросійські сили. Водночас брексіт відкрив можливості для поглиблення міждержавної співпраці на інших напрямках.

Великобританія є одним із головних міжнародних партнерів України у справі проведення внутрішніх реформ, захисту суверенітету від зовнішніх загроз, інтеграції у західні міжнародні об'єднання. Підписана 8 жовтня 2020 р. під час візиту президента України В.Зеленського до Лондона нова базова двостороння міждержавна угода уперше визнала стратегічний статус відносин обох держав. Офіційний Лондон із 2014 р. займає послідовну позицію щодо збереження територіальної цілісності України, надає дипломатичну підтримку на рівні ООН, ОБСЄ, Ради Європи, НАТО.

Для сприятливої до України політики Великобританії у військовій сфері наявне не лише бажання її політичної еліт, але й об'єктивні обставини зовнішньої політики. Британське керівництво розглядає регіон Центрально-Східної Європи як сферу своїх інтересів і традиційно виконує стримуючу роль проти надмірного поширення тут німецького впливу. Однак проголошена в березні 2021 р. стратегія відновлення глобального лідерства («Global Britain»), активна участь у посиленні східного флангу НАТО поступово збільшують присутність Великобританії в регіоні. Вона виконує місію другого за значенням союзника України після США. Лондон має можливість діяти прямо в тих ситуаціях, коли Вашингтону це політично недоцільно. Це наочно засвідчив інцидент із британським есмінцем «Дефендер» поблизу берегів Криму 23 червня 2021 р. Політика постійної військової присутності у Чорному морі поряд із послідовною дипломатичною позицією Лондона щодо питання Криму формує практичний контент міжнародної стратегії деокупації півострова. Відсутність серед учасників Нормандського переговорного формату і свобода від інституційних обмежень ЄС «розв'язує руки» британському уряду у відносинах з Україною. Східноєвропейський ареал міжнародної безпеки після самітів НАТО в Кардіффі 2014 р. і Варшаві 2016 р. перебуває під патронатом британських військ НАТО постійного перебування в Естонії й Польщі.

У процесі набуття досвіду українсько-британської військово-політичної співпраці сформувалися такі його головні напрями: діалог штабів усіх родів і видів збройних сил із метою координації позицій, інституційного реформування української армії й досягнення сумісності; проведення спільних навчань («Козацький степ», «Козацький експрес», «Козацька булава») за участі військових підрозділів інших держав НАТО; спільна участь у миротворчих місіях (наприклад, в Іраку); організація курсів підготовки для українських військових із вивчення англійської мови, права та інформаційних технологій, а з 2015 р. розгорнуто навчально-тренувальну місію «Orbital», через яку вже пройшли 22 тис. осіб³⁷. Розвивається взаємодія країн у рамках заходів договору про відкрите небо. Запроваджено співпрацю прикордонних служб.

Особливої актуальності набула давня традиція регулярних візитів у чорноморські порти України британських військових кораблів, які впродовж кількох років російської агресії у складі сил НАТО виконували розвідувальні і превентивно-стримувальні функції. Розпочато процес переоснащення ВМС України сучасними

³⁶ Парламент Британії: експорт озупия в Россию продолжается // BBC. Русская служба. – 23 июля 2014 г. [Електронний ресурс]: https://www.bbc.com/russian/rolling_news/2014/07/140722_rm_russia_arms_export_uk

³⁷ «Україна не просить нічого, окрім миру». Джонсон уточнив, яку допомогу Британія надає Києву // НВ. – 2022. – 10 лютого. [Електронний ресурс]: <https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/agresiya-rf-dzhonson-utochniv-yaku-dopomogu-britaniya-nadaye-kiyevu-ostanni-novini-50215705.html>

ракетними катерами й будівництво берегової інфраструктури (порт Очаків) для їх обслуговування. З цієї метою уряд Великобританії надав Україні позику на суму до 1,25 млрд фунтів стерлінгів (1,6 млрд дол. США) терміном на 10 років. Перші два бойових катери побудують у Британії за участі українських фахівців. У 2022 р. за американсько-британського сприяння ВМС України повинні отримати так званий «москітний флот» (малі бойові кораблі з ракетами та електронною зброєю).

Загроза прямого вторгнення російських військ до України у 2021–2022 рр. змусила британський уряд нарешті прийняти рішення про надання нашій країні летальних оборонних озброєнь. Україна прийняла кілька військово-транспортних літаків ВПС Великобританії з 2 тис. одиниць протитанкових систем NLAW та іншою зброєю, покликаною істотно посилити спроможності української армії.

Співпраця між державами в торгівельно-економічній сфері також має перспективи набуття стратегічного виміру. Великобританія увійшла у трійку найбільших закордонних інвесторів української економіки. Обсяг прямих іноземних інвестицій складає 1,6 млрд фунтів. Хоча, для порівняння, в економіку Польщі британський бізнес уже інвестував 10 млрд фунтів. У грудні 2021 р. британський уряд оголосив про виділення додатково 1 млрд фунтів стерлінгів для підтримки України у сферах торгівлі, інвестицій та безпеки³⁸. Обидві країни хоч і не належить до найбільших торговельних партнерів одна одної, обсяги торгівлі товарами й послугами постійно зростають. Завершення брексіт сприяє партнерству. Базова міждержавна угода 2020 р. передбачає вільну торгівлю товарами та послугами не нижче рівня, передбаченого в угоді про асоціацію між Україною та ЄС. Створення посади спеціального посланника прем'єр-міністра Великобританії з питань торгівлі з Україною свідчить про належну увагу в Лондоні до українського ринку. Обсяг торгівлі між країнами у 2020 р. становив 1,8 млрд фунтів. Експорт України до Великобританії є сировинним і переважно складається з металів, товарів сільськогосподарської і харчової промисловості³⁹. На рівень вивозу останніх позитивно вплинуло скасування обмежень сільськогосподарської політики ЄС. У британському експорті переважає продукція хімічної промисловості, автомобілі та устаткування.

Британська сторона започатковує спільні проекти в галузі енергетики, оголосивши 1 лютого 2022 р., в день візиту до Києва прем'єр-міністра Великобританії Б.Джонсона, про виділення на програму підтримки енергонезалежності України 88 млн фунтів стерлінгів⁴⁰. Також важливо інтенсифікувати бізнес-комунікацію через неформальні структури, наприклад, Українсько-британський сіті-клуб та Британський бізнес-клуб в Україні.

Гуманітарно-культурний вимір співробітництва має чи не найбільший потенціал й широту змістового наповнення, але найменш розвинений його сторонами. Сюди включаємо: реалізацію британських цільових програм технічної допомоги Україні (проекти з дотримання прав і свобод людини, боротьби з корупцією, реформування органів державної влади та місцевого самоврядування, розбудови Збройних сил України, підтримки громадського сектора та соціальних проектів, вирішення актуальних медичних проблем, екологічні заходи, допомога переселенцям з окупованої частини Донбасу та Криму); взаємодію представників неурядових організацій, медичної сфери; освітньо-наукову співпрацю (надання стипендій і грантів на навчання і проведення наукових досліджень українським студентам і вченим у Великій Британії, реалізація програм вивчення англійської мови і підтримки викладачів англійської мови в Україні, співробітництво закладі вищої освіти); організацію культурно-мистецьких заходів.

³⁸ Британія виділить додатково 1 млрд фунтів на підтримку України // LB.UA. – 2021. – 8 грудня. [Електронний ресурс]: https://lb.ua/news/2021/12/08/500511_britaniya_vidilit_dodatkovu_1_mlrld.html

³⁹ *Омельченко Т.* Пані посол Великої Британії: «На тотальну корупцію британський бізнес в Україні не скаржиться» // Mind. – 2021. – 16 липня. [Електронний ресурс]: <https://mind.ua/publications/20228701-pani-posol-velikoyi-britaniyi-na-totalnu-korupciyu-britanskij-biznes-v-ukrayini-ne-skarzhitsya>

⁴⁰ Британія виділить £88 млн на підтримку енергонезалежності України // Українська правда. – 2022. – 1 лютого. [Електронний ресурс]: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/02/1/7322380/>

Критично важливою є спільна робота з протистояння гібридній агресії Росії, насамперед дезінформації. Для цього необхідно мати програму протидії дезінформації з використанням медіа ресурсів і громадськості обох країн.

Україні принципово важливо зберігати нинішній рівень підтримки з боку провідних аналітичних центрів, які здійснюють вагомий вплив на прийняття рішень у Великобританії. Наприклад, дискусійно-інформаційний проект «Ukraine Forum» Королівського інституту міжнародних відносин, Європейська рада з міжнародних відносин (European Council on Foreign Relations, ECFR), Товариство Генрі Джексона при Кембриджському університеті (The Henry Jackson Society), Міжнародний інститут стратегічних досліджень (International Institute for Strategic Studies, IISS) тощо. До експертного діалогу потрібно більше залучати відповідні українські державні та недержавні структури.

У галузі юстиції необхідно насамперед інтенсифікувати співпрацю профільних структур обох країн з боротьби із відмиванням коштів та іншими фінансовими злочинами. Офіційний Київ домігся принципової позиції Лондона щодо накладення санкцій на російські активи в британських банках та їх можливий арешт у випадку відновлення активних бойових дій на сході України чи початку повномасштабної агресії Росії, про що заявили британські урядовці⁴¹. Нагальною необхідністю є скасування чи хоча б лібералізація візового режиму для українських громадян з боку Великобританії.

Недостатньо реалізованим залишається потенціал 30-тисячної української діаспори Великобританії. Вона не має системного впливу на політичні процеси в країні, але проводить певну громадську культурно-просвітницьку діяльність, періодично проводить публічні акції в Лондоні та інших великих містах на підтримку своєї Батьківщини, яку владі України потрібно використати для здійснення «народної дипломатії» з метою промоції всього українського у британському суспільстві.

Періоди криз, викликів і загроз зазвичай породжує не лише нові проблеми, але й нові можливості для співпраці, які, зокрема, може надати оголошений на початку 2022 р. тристоронній альянс України, Великобританії та Польщі, що ґрунтується на тривалому багаторічному досвіді міждержавної співпраці⁴². Обрана українським керівництвом стратегія «малих альянсів» дозволяє посилити позиції держави на міжнародній арені, насамперед у стратегічно важливому Балто-Чорноморському регіоні, створити необхідну когорту союзників, основу якої складуть перевірені партнери.

***

Відносини України й Великобританії у своєму розвитку від 1991 р. стали відображенням непростого шляху становлення нашої держави як повноправного суб'єкта міжнародних відносин. Формування системи міждержавного співробітництва включало періоди подолання упередженого ставлення британської громадськості до молоді Української держави, налагодження конструктивної взаємодії, глибоку кризу довіри на початку 2000-х рр. та відновлення діалогу аж до становлення стратегічного партнерства з ознаками військово-політичного союзу сьогодення. Центральними елементами останнього є широка політична підтримка України, всебічна допомога від уряду Великобританії Збройним силам України в умовах російської агресії, формування нових форматів міжнародної коаліції партнерів нашої країни.

Великобританія є одним з архітекторів відносин України з Європейським Союзом і НАТО. Послідовна, але поміркована прагматична підтримка наближення України до ЄС із визнанням перспективи членства відповідала традиційній британській моделі євроінтеграції. Свідченням цьому стала британсько-шведська ініціатива

⁴¹ Британія готова на будь-які дії задля порятунку України // Еспресо. – 2022. – 30 січня. [Електронний ресурс]: <https://espresso.tv/britaniya-gotova-na-bud-yaki-zadlya-poryatunku-ukraini>

⁴² Див.: Грубінко А.В. Українсько-британські відносини у 1991–2004 рр. (політичне та військово-співробітництво): Дис. ... канд. іст. наук. – Тернопіль, 2006. – 216 с.

політика сусідства, схвалена на рівні ЄС у 2003 р. і згодом конкретизована у програмі «Східне партнерство», яка залишається основою сучасної стратегії відносин ЄС з нашою державою. Хоча Великобританія вийшла з ЄС, її керівництво поділяє прагнення України до поглиблення євроінтеграції й готове надалі підтримувати її у цьому процесі. Схожа ситуація з відносинами України з НАТО. Однак у військово-політичному вимірі Лондон запропонував більш дієвий підхід, запровадивши активну співпрацю з Києвом на рівні окремих програм та інших форматів оборонної кооперації із залученням третіх країн.

Варто враховувати залежність зовнішньої політики Великобританії від політики США, регіональної і світової міжнародної кон'юнктури. Тому щодо України вона традиційно визначається характером відносин у кварталі США, Росія, НАТО, ЄС, рівнем внутрішнього розвитку самої України. Геополітичні зміни сучасного поліполярного світоустрою передбачають подальше структурування міжнародного простору безпеки – об'єднання традиційних центрів сили (як-от Росія і Китай, посилення ролі НАТО), так і його подальшу регіоналізацію, що відкриває сприятливі можливості для остаточного утвердження України в когорті західних демократій та посилення її міжнародної ролі на регіональному рівні. Тут у пригоді стане вплив Великобританії у зміцненні системи Балто-Чорноморського співробітництва, центральним елементом якого може стати альянс України, Польщі та Великобританії. В умовах віддаленої перспективи вступу нашої країни до НАТО цей регіональний формат є важливим для збереження суверенітету.

Сфера безпеки загалом та військова кооперація стали пріоритетним напрямом двосторонньої співпраці. Доводиться констатувати, що саме обставини воєнної загрози Україні, а не мирного часу стали головним стимулом для виходу українсько-британських відносин на якісно новий рівень. Упродовж усіх їх історій досліджувані міждержавні відносини мали асиметричний характер, де домінуючу роль відіграє Великобританія. Врівноважити таку асиметричність варто розвитком торгівельно-економічного та гуманітарного співробітництва, де Україна, залучивши насамперед свої недержавні структури та організації, підтримавши комунікацію з діаспорою, може вийти на якісно нові показники репрезентації у британському середовищі.

Із метою поглиблення співпраці з стратегічним партнером Великобританією та загалом посилення зовнішньої політики і впливу на міжнародні процеси українській стороні необхідно остаточно перейти від стратегії ситуативного реагування на зовнішні обставини до системного формування проукраїнського контенту міжнародної політики на різних рівнях. Це особливо актуально для ефективної протидії російській агресії, зокрема на рівні подальшого протистояння проросійському лобі у суспільно-політичному житті Великобританії. За будь-яких обставин українській стороні необхідно цінити й розвивати справжні партнерські стосунки з Великобританією, адже такого рівня союзників в нашої країни небагато.

REFERENCES

1. Aleksandrova, O. (1998). Ukraine and Western Europe. *Ukraine in the World: Studies in the International Relations and Security Structure of a Newly Independent State*. Cambridge: Ukrainian Research Institute, Harvard University, 145–170.
2. Bilousov, M. (2000). *Dyplomatyчне predstavnytstvo Ukrainy u Velykii Brytani: pershi kroky (1992–1994 rr.)*. *Naukovyi visnyk Dyplomatychnoi akademii Ukrainy*, 4, 32–46 [in Ukrainian].
3. Cherinko, I. (2009). Ukrainsko-brytanski vidnosyny: istoriia ta suchasnist. *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen*, 43, 313–321. [in Ukrainian].
4. Dudarov, V. (2001). Velyka Brytaniia i Ukraina u vymirakh suchasnosti. *Dovidzhennia svitovoi polityky*, 19, 73–82. Kyiv. [in Ukrainian].
5. Honcharov, H.V. (2006). *Rozvytok mizhderzhavnykh vidnosyn mizh Ukrainoiu i Velykoiu Brytaniieiu u 1991–2005 rr.* (Candidate's thesis). Kharkiv. [in Ukrainian].
6. Hrubinko, A. (2005). *Ukrainsko-brytanski vidnosyny 1991–2004*. Ternopil. [in Ukrainian].

7. Hrubinko, A.V. (2006). *Ukrainsko-brytanski vidnosyny u 1991–2004 rr. (politychne ta viiskove spivrobotnytstvo)*. (Candidate's thesis). Ternopil. [in Ukrainian].
8. Hrubinko, A.V. (2018). *Uchast Velykoi Brytanii u protsesi stanovlennia i rozvytku spilnoi zovnishnoi polityky i polityky bezpeky Yevropeiskoho Soiuzu (1990–2016 rr.)*. (Doctor's thesis). Kyiv. [in Ukrainian].
9. Ihnatiev, P. (2001). Ukrainsko-brytanski vidnosyny u 90-ti rr: politychni ta ekonomichni aspekty. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu im. Tarasa Shevchenka: Mizhnarodni vidnosyny*, 19, 65–70. [in Ukrainian].
10. Kamynskyi, Ye., Troshchynskyi, V. (1993). Ukrainske pytannia v anghlo-amerykanskykh arkhivnykh dokumentakh (1938–1951 rr.). *Vesvit*, 910, 144–159 [in Ukrainian].
11. Khraban, I. (2003). Ukraina ta Velykobrytaniia: interesy zbihaiutsia. *Trybuna*, 11-12, 33–35. [in Ukrainian].
12. Krushynskyi, V. (2003). *Brytanska Yevropa chy Yevropeiska Brytaniia. Velykobrytaniia v yevropeyskykh intehratsiynnykh protsesakh*. Kyiv. [in Ukrainian].
13. Kuzio, T. (1996). Britain Awakens to Ukraine: Europe's New "Strategic Pivot". *The Ukrainian Review*, 1(43), 18–20.
14. Kuzio, T. (1996). Britain sees Ukraine as Europe's new strategic front. *The Ukrainian Weekly*, April 28, 17(LXIV), 25–31.
15. Kuzio, T. (2009). Strident, Ambiguous and Duplicitous Ukraine and the 2008 Russia-Georgia War. *The Journal of Post-Soviet Democratization*, 17(4), 367.
16. Kyrylych, V. (Comp.). *Svit pro Ukrainu ta ukrainsiv*. Kyiv. [in Ukrainian].
17. Pokrovska, I., Khoroshylova, Yu. (1995). Misiia, pryrechena na nevduchu: ukrainsko-brytanski vidnosyny za chasiv pravlinnia hetmana Skoropadskoho ta Dyrektorii. *Polityka i obas*, 5, 73–78. [in Ukrainian].
18. Savin, S. (2005). Stanovlennia ukrainsko-brytanskykh politychnykh vidnosyn (1991–2000). *Mizhnarodni zviazky Ukrainy: naukovi posbudy i znakhidky*, 14, 101–115. [in Ukrainian].
19. Shchyhelska, H.O. (2006). *Soiuz ukrainsiv u Velykii Brytanii: etapy stanovlennia, orhanizatsiia ta diialnist (1945–1949 rr.)*. (Abstract of the Candidate's thesis). Chernivtsi. [in Ukrainian].
20. Smit, R. (2002). Dyplomatychnym vidnosynam mizh Ukrainoiu i Velykoiu Brytaniieiu desiat rokiv. *Brytanski obriv*, 1, 8–9. [in Ukrainian].
21. Sokolova, V. (2017). Brytano-ukrainski vidnosyny: evoliutsiia ta perspektyvy. *European political and law discourse*, 4(6), 45–52. [in Ukrainian].
22. Topenko, Yu. (2015). Mistse i rol proobrazu Ukrainy v anhlomovnomu retseptyvno-interpretatyvnomu dyskursi ukrainskoi literatury. *Odeskyi linbuvystychnyi visnyk*, 5, 158–162. [in Ukrainian].
23. Troshchynskyi, V.P., Shevchenko, A.A. (1999). *Ukrainsi v sviti. Seriia "Ukraina kriz viky"*, 15. Kyiv. [in Ukrainian].
24. Wolczuk, R. (2003). *Ukraine's Foreign and Security Policy 1991–2000*. London and New York.
25. Yakovenko, N. (2003). *Velyka Brytaniia v suchasni systemi mizhnarodnykh vidnosyn: zaiavka na yevropeiske liderstvo*. Kyiv. [in Ukrainian].

Andrii HRUBINKO

Doctor of Historical Sciences (Dr. Hab. in History), Professor,
 Professor at Department of Theory and History of State and Law,
 West Ukrainian National University
 (Ternopil, Ukraine), gav_tnpu@yahoo.com
 ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4856-5831>

Natalia BUHLAI

Doctor of Historical Sciences (Dr. Hab. in History), Docent,
 Professor of History Department,
 V.O.Sukhomlynskyi Mykolaiv National University
 (Mykolaiv, Ukraine), buglay@ukr.net
 ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0674-4313>

Historical Path of Ukrainian-British Relations (To the 30th Anniversary of the Strategic Partnership)

Abstract. The purpose of the article is to present the results of the study history of formation and development of Ukrainian-British interstate relations in the context of celebrating the 30th anniversary of their official founding. **The research methodology of the study** formed the principles of historicism, systematicity, general scientific methods of logic, comparative analysis, special historical methods (historiographical analysis, historical-systemic, chronology, historical-genetic, retrospective analysis, comparative-historical). **Scientific novelty** of the article is to study the historical background, the process of formation and development of interstate relations between Ukraine and Great Britain. The conditions of the changing international environment and internal factors of development of both states, the dynamics of Ukraine's relations with the EU and NATO are taken into account. Achievements in the political, security, economic and humanitarian spheres of interstate cooperation are separately analyzed. The changes in the policy of the British government

towards Ukraine since 2014 – the beginning of the Russian military aggression against Ukraine are shown. The defining tendencies of the current stage of interstate relations in the context of the Russian-Ukrainian military-political conflict are traced. **Conclusions.** Relations between Ukraine and the United Kingdom reflect the difficult path of our state as a full-fledged subject of international relations. The formation of interstate relations included periods of overcoming the biased attitude of British politicians and the public towards Ukraine, establishing constructive cooperation at various levels, a deep crisis of confidence in the early 2000s and resuming dialogue, forming a strategic partnership with military-political alliance. The central elements of the latter are broad and unprecedented political support for Ukraine at the international level, comprehensive assistance of the British government to the Armed Forces of Ukraine in the face of Russian aggression, the formation of new formats of Ukraine's international coalition of partners. The United Kingdom is one of the architects of Ukraine's relations with the European Union and NATO. Consistent but moderate pragmatic support for Ukraine's accession to the EU was in line with the traditional British model of European integration. Although the United Kingdom has left the EU, its leadership shares Ukraine's aspirations to participate in European integration and supports it in this process. The situation is similar with Ukraine's relations with NATO. However, in the military-political dimension, London has proposed a more effective approach, introducing active cooperation with Kyiv at the level of individual programs and other formats of defense cooperation involving third countries. In this context, the announced format of the Ukraine-Poland-UK interstate alliance is very promising and could become part of the Baltic-Black Sea Union, which is vital for Ukraine's security. The high level of partnership with the United Kingdom should be appreciated and developed, as there are few such allies in Ukraine.

Keywords: Ukraine, Great Britain, Ukrainian-British relations, EU, European integration, USA, NATO, Russia.